

# ❖ دیوان عدالت اداری؛ صلاحیت ها و رویه ها ❖

مؤلف:

جمعی از نویسندگان

به اهتمام:

پژوهشکده شورای نگهبان

سرشناسه: سلیمانی درچه، محمد، ۱۳۶۷، - گردآورنده  
عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام، Iran. Laws, etc.  
عنوان و نام پدیدآور: دیوان عدالت اداری، صلاحیت‌ها و رویه‌ها / گردآورنده محمد سلیمانی درچه؛ به اهتمام پژوهشکده شورای نگهبان.  
مشخصات نشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۴۰۳.  
مشخصات ظاهری: ۲۹۸ ص.  
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۲۱-۶  
وضعیت فهرست نویسی: فیپا  
موضوع: دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه‌ها  
موضوع: Administrative court of Justice -- Rules and practice  
موضوع: دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه‌ها -- مقاله‌ها و خطابه‌ها  
موضوع: Administrative court of Justice -- Rules and practice -- Addresses, essays, lectures  
موضوع: رویه قضایی -- ایران -- مقاله‌ها و خطابه‌ها  
Jurisprudence -- Iran -- \*Addresses, essays, lectures  
صلاحیت حقوقی -- ایران -- مقاله‌ها و خطابه‌ها  
Competent authority -- Iran -- Addresses, essays, lectures  
شناسه افزوده: شورای نگهبان. پژوهشکده شورای نگهبان  
رده بندی کنگره: KMH۱۴۴۲  
رده بندی دیوبی: ۵۵۰۳/۳۴۷  
شماره کتابشناسی ملی: ۹۹۱۱۹۴۳  
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

## دیوان عدالت اداری؛ صلاحیت‌ها و رویه‌ها

مؤلف: جمعی از نویسندگان  
گردآورنده: محمد سلیمانی درچه  
صفحه آرا: امین مددی  
ناظر فنی: سید محمد رضا سید علی‌خانی  
ناشر: پژوهشکده شورای نگهبان

---

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۳ - تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه  
شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۰۴-۰  
شابک تک جلدی: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۲۱-۶

---

قیمت: ۱۳۰ هزار تومان  
آدرس: تهران، خیابان شهید بهشتی<sup>(ره)</sup>، خیابان سرافراز، کوچه پنجم، پلاک ۱۱  
تلفن: ۰۲۱-۸۸۷۵۰۰۷۰

---

## ■———— فهرست مطالب ————■

|                                                                                                                    |                                                          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| حق دسترسی به دادگستری در دیوان عدالت اداری با نگاهی به نظرهای شورای نگهبان.....۱                                   | مجتبی همتی                                               |
| تأملی بر برخی از بایسته‌های تصمیم‌گیری اداری شخصی در پرتو آرای شعب دیوان عدالت اداری.....۲۵                        | محمدجواد رضایی‌زاده، ابوالفضل درویشوند                   |
| سنجش سازوکار برتر نظارت بر مقررات دولتی در ایران.....۴۵                                                            | علی محمد فلاح‌زاده، محمدامین ابریشمی‌راد                 |
| نظارت قضایی بر مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی.....۶۵                                                              | ولی رستمی، سیدمجتبی حسینی‌پور اردکانی                    |
| نظام حقوقی حاکم بر رسیدگی مجدد آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.....۸۷                                            | مرتضی نجابت خواه                                         |
| خواننده در دیوان عدالت اداری.....۱۰۷                                                                               | سیدمجتبی واعظی، مهستی سلیمانی                            |
| درآمدی تطبیقی بر ضرورت توسعه‌ی دعاوی کامل در حقوق اداری ایران.....۱۲۷                                              | مسلم آقایی طوق                                           |
| نقد صلاحیت دیوان عدالت اداری در صدور رأی وحدت رویه.....۱۴۹                                                         | محمد امین ابریشمی‌راد، حسین آئینه‌نگینی                  |
| بازشناسی مفهوم «مقررات و نظامات اداری» با تأکید بر رویه قضایی هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.....۱۶۷                 | مرتضی نجابت‌خواه، فرهنگ فقیه لاریجانی                    |
| حدود استنادپذیری قانون آیین دادرسی مدنی در دیوان عدالت اداری.....۱۸۷                                               | محمد امین ابریشمی‌راد، حسین آئینه‌نگینی                  |
| مفهوم امنیت شغلی در قراردادهای کار با جنبه مستمر و مدت موقت، با نگاهی به آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.....۲۰۹ | نسترن خرسند موقر، سیدمحمد هاشمی، محسن مجبی، سعیدرضا ابدی |

نقد و بررسی تبدیل وضعیت‌های خرید خدمت به پیمانی، پیمانی به رسمی آزمایشی و رسمی  
آزمایشی به رسمی قطعی در پرتو آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری..... ۲۳۳  
غلامرضا مولایی، ولی‌الله حیدر نژاد

نظارت شعب دیوان عدالت اداری بر ترک فعل اداری (شرح و تحلیل ماده ۱۶ قانون دیوان  
عدالت اداری)..... ۲۶۵  
حسین محمدی احمدآبادی، سید محمد مهدی غمامی، غلامرضا مولایی

## مقدمه

دیوان عدالت اداری، به عنوان عالی ترین مرجع نظارت قضایی بر تصمیمات و مقررات دولتی در نظام حقوقی ایران، نقشی بنیادین در تضمین حقوق شهروندان و حاکمیت قانون ایفا می کند. این نهاد که بر اساس اصل ۱۷۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تأسیس شده است، با وظیفه صیانت از حقوق اشخاص در برابر تخلفات و تصمیمات خلاف قانون دستگاه های اجرایی، یکی از مهم ترین ابزارهای تأمین عدالت اداری و تقویت اعتماد عمومی به حاکمیت محسوب می شود و با برخورداری از صلاحیت های گسترده، می تواند نقش بی بدیلی در تضمین حاکمیت قانون و مقابله با تخلفات دستگاه های اجرایی ایفا کند. از سوی دیگر، ارتباط مستقیم دیوان عدالت اداری با شورای نگهبان در مواردی که مصوبات دولتی با موازین شرعی مورد اعتراض قرار می گیرند، جایگاه و اهمیت آن را در نظام نظارتی ایران دوچندان کرده است.

مطابق با ماده ۸۷ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، این دیوان موظف است در مواردی که شکایت از مصوبه ای صرفاً از حیث مغایرت با موازین شرعی مطرح باشد، موضوع را جهت اظهار نظر به فقهای شورای نگهبان ارجاع دهد. در این فرایند، رئیس دیوان پس از بررسی و تبادل دادخواست و مشخص کردن مواد مورد اعتراض، پرونده را به شورای نگهبان ارسال می کند. نظر فقهای شورای نگهبان در این زمینه، لازم الاتباع بوده و در صورت اعلام مغایرت مصوبه با موازین شرعی، دیوان بلافاصله نسبت به ابطال مصوبه اقدام می کند.

این سازوکار، که نشان دهنده تعامل نزدیک دیوان عدالت اداری و شورای نگهبان است، بیانگر نظام نظارتی چندلایه ای است که با هدف تأمین عدالت و هماهنگی میان اصول قانونی و شرعی طراحی شده است. این تعامل نه تنها موجب تقویت نظام حقوقی کشور در زمینه تطبیق مصوبات اداری با اصول شریعت می شود، بلکه از تصمیمات ناسازگار با موازین قانونی و شرعی جلوگیری کرده و در نهایت به استحکام نظام حقوقی ایران کمک می کند.

کتاب حاضر، با تحلیل ابعاد مختلف صلاحیت ها و رویه های دیوان عدالت اداری، شامل مجموعه ای از مقالات تخصصی است که پیش از این در شماره های مختلف فصلنامه دانش حقوق عمومی توسط پژوهشکده شورای نگهبان گردآوری و منتشر شده است و اینک پس از جمع موضوعی و تدوین در قالب یک اثر علمی منسجم به دانشجویان، پژوهشگران و صاحب نظران حقوق عمومی ارائه می شود.

مقالات این مجموعه با پرداختن به موضوعاتی نظیر نقش دیوان عدالت اداری در نظارت بر

مصوبات اداری، تحلیل ارتباط دیوان با شورای نگهبان، و بررسی آرای وحدت رویه و تخصصی این نهاد، حق دسترسی به دادگستری، بایسته‌های تصمیم‌گیری اداری، نقد نظارت موازی رئیس مجلس و دیوان عدالت اداری، نظارت قضایی بر نهادهای عمومی غیردولتی، تحلیل آرای هیأت عمومی، و تطبیق نظام حقوقی ایران با سایر نظام‌های حقوقی، تلاش دارد تا تصویری جامع از نقش و کارکرد این نهاد در نظام حقوقی و قضایی ایران ارائه دهد.

امید است این اثر بتواند با ارتقای دانش و آگاهی حقوقی در حوزه دیوان عدالت اداری و نقش آن در تضمین عدالت، بستری برای پژوهش‌های بیشتر و بهبود نظام نظارتی کشور فراهم کند. لازم به ذکر است مطالب بیان شده در مقالات لزوماً بیانگر نظرات پژوهشکده شورای نگهبان نبوده و صرفاً ایده و نظرات نگارندگان آن‌ها می‌باشد.

**پژوهشکده شورای نگهبان**

**زمستان ۱۴۰۳**